

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10-502, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, datums skatāms laika zīmogā

Nr. 15/6-3

Atzinums par 2024. gada 28. jūnija iesniegumu, kurā lūgts vērtēt 2024. gada 28. jūnijā Lsm.lv publicēto rakstu “Senioru divkaujā Baidens un Tramps apmainās pārmēģiem par ASV problēmu cēloņiem”

2024. gada 28. jūnijā sabiedrisko mediju ombuds Anda Rožukalne (turpmāk tekstā arī – ombuds) saņēma [...] (turpmāk – Iesniedzējs) iesniegumu (turpmāk – Iesniegums), kurā pievērsta uzmanība Latvijas sabiedrisko mediju vienotajā portālā Lsm.lv (turpmāk – Lsm.lv) 2024. gada 28. jūnijā Lsm.lv publicētā raksta “Senioru divkaujā Baidens un Tramps apmainās pārmēģiem par ASV problēmu cēloņiem” (<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/28.06.2024-senioru-divkauja-baidens-un-tramps-apmainas-parmetumiem-par-asv-problemu-celoniem.a559609/>) virsrakstam.

Lai izvērtētu Iesniegumā minēto, ombuds no 2024. gada 28. jūnija līdz 3. jūlijam iepazīnās ar Iesniegumā minēto Lsm.lv publikāciju un uzdeva jautājumus VSIA “Latvijas Televīzija” (turpmāk – LTV) galvenajai redaktorei Sigītai Roķei, VSIA “Latvijas Radio” (turpmāk – LR) galvenajai redaktorei Anītai Braunai, Lsm.lv galvenajai redaktorei Martai Ceravai, žurnālistiem Uldim Kezberim un Ģirtam Kasparānam.

Izvērtējot Iesniegumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

konstatē:

[1] 2024. gada 28. jūnijā saņemtajā Iesniegumā Iesniedzējs norāda uz 2024. gada 28. jūnija publikācijas “Senioru divkaujā Baidens un Tramps apmainās pārmēģiem par ASV problēmu cēloņiem” virsrakstu, norādot, ka “vērojams klajš eidžisms, kas nav savienojams ar sabiedriskā medija vērtībām”. Iesniedzējs raksta, ka saturs ir atbilstošs, par to var diskutēt, “ka kandidāti ir

sasnieguši cienījamu vecumu un vai spēs pilnvērtīgi pildīt savus pienākumus” tomēr pauž sašutumu par šī aspekta izcelšanu virsrakstā: “(..) šādi virsrakstā uzsvērt cilvēku vecumu ir nepieņemami. (..) Pilnīgi kļiedzoši, aizskaroši, neiekļaujoši un neētiski.”

Atsaucoties uz minēto, Iesniedzējs lūdz ombudam izvērtēt minētās publikācijas virsrakstu.

[2] 2024. gada 3. jūlijā tika saņemta LR galvenās redaktore A. Braunas vēstule Nr. 129/B2-6.3N, 2024. gada 4. jūlijā tika saņemta Lsm.lv galvenās redaktore Martas Ceravas vēstule Nr. Nr.140/1-6.2 (to parakstījis LTV Valdes loceklis p.p. Gints Miķelsons) kurā sniegtas atbildes uz ombuda uzdotajiem jautājumiem.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

secina:

[3] Iesniegumā norādītājā rakstā tiek atspoguļota telekanāla "CNN" rīkoto ASV prezidenta priekšvēlēšanu debašu norise un tiek ieskicēts abu prezidenta kandidātu – Džo Baidena un Donalda Trampa paustais. Publikācijā tiek aplūkoti abu kandidātu spilgtākie izteicieni un aprakstīts piedāvājums un redzējums par ASV, kā lielvalsts, stāvokli un statusu pasaulē, līdztekus skaidrota arī abu nostāja ārpolitikā – par Krievijas izraisīto karu Ukrainā. Viens no tematiem debašu laikā bija arī abu kandidātu vecums – kam spilgtus apzīmējumus veltīja abi kandidāti. Tāpat rakstā vērsta uzmanība uz Džo Baidena vājo sniegumu, jo viņa uzstāšanās raisījusi diskusijas demokrātu vidū. Var secināt, ka vecuma tematika rakstā skarta divreiz – 1) raksturojot abu kandidātu vecumu un 2) komentējot Dž. Baidena uzstāšanos. Virsrakstā izmantots lietvārds “seniori”, ar to apzīmējot abu kandidātu vecumu, proti, gadu skaitu.

[4] Saņemtās atbildes uz ombuda jautājumiem no LR un LTV pārstāvjiem.

LR galvenās redaktore Anitas Braunas atbildes vēstulē skaidrots, ka: “Konkrēto virsrakstu izvēlējās portāla lsm.lv redakcija. Rakstam ir izmantota informācija, ko sagatavojis VSIA “Latvijas Radio” Ziņu dienesta ārzemju ziņu korespondents Uldis Ķezberis, taču, saskaņā ar U.Ķezbera teikto, viņš nav bijis iesaistīts virsraksta izvēlē”.

Latvijas sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas kā vienu no mediju darbības profesionālajiem principiem nosaka izvairīšanos no stereotipizācijas: “Sabiedriskie mediji izvairās no stereotipizācijas un neizvērtē notikumus, procesus un sabiedrības grupas, vadoties pēc iepriekšējiem priekšstatiem un aizspriedumiem. Nav pieļaujama kādas sabiedrības grupas diskriminācija.”

Skaidrojot šo situāciju A. Brauna, raksta: “Tomēr šajā gadījumā svarīgs ir konteksts. Šajā ASV prezidenta vēlēšanu kampaņā kā viens no jautājumiem, kas plaši tiek apspriests, ir prezidenta kandidātu vecums un darbaspējas. Kā norādīts arī rakstā, Baidens un Tramps ir vecākie prezidenta amata kandidāti ASV vēsturē, un šajās debatēs viens no viņu uzdevumiem bija pārliecināt vēlētājus, ka viņi ir spējīgi vēl četrus gadus pildīt valsts vadītāja pienākumus sava vecuma dēļ. Jo vairāk – pēc konkrētajām debatēm tika apspriests, vai Demokrātu partijai vajadzētu mainīt kandidātu, jo Baidens debatēs vairākkārt nespēja saprotami atbildēt uz jautājumiem un bija apjucis, kas tiek skaidrots ar viņa vecumu. Ņemot vērā šo kontekstu, uzskatu, ka vārda “seniori” izmantošana ir pamatota. Turklāt šim vārdam nav negatīvas nozīmes”.

LTV valdes locekļa Ginta Miķelsona atbildes vēstulē skaidrots, ka “Raksts bija par ASV prezidenta amata kandidātu demokrāta Džo Baidena un republikāņa Donalda Trampa pirmajām TV debatēm pirms 5. novembrī gaidāmajām ASV prezidenta vēlēšanām. 81 gadu vecais Baidens un 78 gadus vecais Tramps ir vecākie prezidenta amata kandidāti ASV vēsturē. Ja kāds no viņiem uzvarēs prezidenta vēlēšanās rudenī, tad nākamajam ASV prezidentam būs jāstrādā attiecīgi līdz 86 vai 82 gadu vecumam.

ASV priekšvēlēšanu kampaņas laikā abu kandidātu vecums un darbaspējas kļuvis par vienu no visvairāk apspriestajiem jautājumiem. Atšķirībā no Latvijas, kur Valsts prezidents pilda galvenokārt ceremoniālas funkcijas, ASV sistēmā prezidents ir valsts izpildvaras vadītājs, ietekmīgākais cilvēks valstī, kam katru dienu jāpieņem virkne svarīgu lēmumu. Amerikāņu vēlētāji un ASV starptautiskie partneri grib būt pārliecināti, ka ASV prezidenta amatā esošais cilvēks ir spējīgs pieņemt atbildīgus lēmumus.

Šī iemesla dēļ jau pirms Baidena un Trampa debatēm gan ASV, gan starptautiskie mediji pievērsuši lielu uzmanību abu kandidātu vecumam un tam, kā tas varētu ietekmēt viņu darba spējas.” LTV vēstulē minēti arī divi piemēri no citu mediju publikācijām, kuru virsrakstos pieminēts prezidenta kandidātu vecums: “ “World leaders are ageing. Trump and Biden are still significantly older”. The Washington Post, 2024. gada 25. jūnijs; “Age anxiety hangs over first Biden-Trump debate”. BBC News, 2024. gada 27. jūnijs.”.

Skaidrojot virsraksta izvēli, LTV komentē, ka: “Lielākā daļa ASV politikas komentētāju pēc Baidena un Trampa debatēm secināja, ka Baidena sniegums bijis nepārliecinošs un nav kļaidējis bažas par to, vai viņš ir spējīgs vēl četrus gadus pildīt ASV prezidenta pienākumus.

ASV raidsabiedrības “CBS News” veiktā aptauja rāda: 72% respondentu uzskata, ka Baidenam nav pietiekamas mentālās un kognitīvās spējas, lai pildītu prezidenta pienākumus.

Šie apsvērumi liecina, ka gan ASV vēlētājiem, gan ASV partneriem pasaulē ir bažas par kandidātu vecumu un viņu spēju vēl četrus gadus pildīt ASV prezidenta pienākumus.

Tādēļ uzskatām, vārda “seniori” iekļaušana ziņas virsrakstā ir pamatota un nav uzskatāma par eidžisma izpausmi. Latviešu valodā vārdam “seniors” nepiemīt negatīva nokrāsa, tas ir faktoloģisks apzīmējums gados vecākām un pieredzes bagātākām personām”.

Ombuda sarunā ar redakcijas pārstāvi skaidrota redakcionālā lēmuma pieņemšanas gaita, proti, redakcijā, pirms raksta publicēšanas, ir notikušas pārrunas par virsrakstā lietoto vārdu “seniori” atbilstību (žurnālists vēlēties veidot radošā pieejā balstītu virsrakstu, kas izceltu raksta saturu), tomēr, izvērtējot vecuma stereotipizācijas risku kontekstā ar raksta saturu, risks netika konstatēts.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

vērš uzmanību:

[5] Sabiedrisko mediju ombuds atzinumus sniedz normatīvo aktu definētajās kompetences robežās un izmantojot sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un Rīcības un ētikas kodeksu normas, kas attiecas uz profesionālo ētiku un tās ievērošanu redakcionālajos lēmumos un profesionālajās procedūrās, kas veiktas sabiedrisko mediju satura veidošanas procesā. Nedz normatīvie akti, nedz sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un LTV Rīcības un ētikas kodekss nedod ombudam tiesības sniegt iesniegumā minēto apstākļu juridisko izvērtējumu, ombuds nevērtē Iesniedzēja uzskatus vai iesniegumā pausto viedokli.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

atzīst:

[6] Publikācija veidota, balstoties uz CNN notikušajām debatēm, kurās vairākkārt tika akcentēts, ka Donalds Tramps un Džo Baidens ir vecākie ASV prezidenta amata kandidāti ASV vēsturē. Neapšaubāmi, abu kandidātu vecums ieņem nozīmīgu vietu daudzu mediju dienaskārtībā, tai sekojuši arī Lsm.lv raksta autori. Vienlaikus šī aspekta – vecuma – izcelšana virsrakstā, to apzīmējot, kā galveno kandidātus raksturojošo pazīmi, un kritiku par sniegumu debatēs sasaistot ar vecuma ietekmi, pat, ja lietots neitrālais vārds “seniori” var radīt, pirmkārt, stereotipizācijas

risku par vecumu. Otrkārt, šāds vārda “seniori” lietojums var tikt uztverts kā neitralitāti mazinošs, jo attieksme pret kandidātu gadu skaitu un tā ietekmi pievieno sākotnēji neitrālajam vārdam negatīvu nokrāsu. Proti, izvēlētais it kā neitrālais vārdu savienojums “senioru divkauja” var tikt saprasts arī kā vispārīgs senioru vērtējums un tā lietojums var nozīmēt, ka kandidātu, kuru negatīvi vērtētais un, izmantojot datus par gadu skaitu, salīdzinātais sniegums debatēs primāri novērtēts saistībā ar viņu vecumu, tā radītajām problēmām, netieši raksturo visus seniorus un veicina senioru diskrimināciju. Ja raksta virsrakstā būtu izmantots precīzāks apzīmējums, kurš nepārprotami sasaistītu pārstāvēto vecuma grupu ar konkrētajiem kandidātiem, šis **risks** tiktu mazināts. Neskatoties uz virsrakstā izmantotā vārda un tā lietojuma konotāciju, jāņem vērā viss raksta saturs un tā konteksts, un konkrētajā brīdī debašu norise bija caurstrāvota ar diskursu par kandidātu gadiem, tādējādi Redakcionālo vadlīniju pārkāpums nav atzīstams.

Izvērtējot atzīto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

iesaka:

[8] Rūpīgi sekot pētījumiem, kas analizē dažādus neapzinātus un apzinātus stereotipizācijas lingvistiskos vai vizuālās komunikācijas paņēmienus, lai izvairītos no to izplatīšanas sabiedrisko mediju saturā.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas

līdzekļu ombuds

(paraksts)*

Anda Rožukalne

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU